

C. HET BOERKINIVERBOD	9
1. Boerkini.....	9
2. Nondiscriminatie en andere grondrechtelijke overwegingen bij een verbod.....	10
(a) Veiligheid.....	13
(b) Hygiëne	14
(c) Gendergelijkheid.....	16
(i) Gendergelijkheid in geval van keuze	17
(ii) Gendergelijkheid in geval van dwang.....	18
(d) Ecologische/economische argumenten	20
(i) Absorptie.....	20
(ii) Chloor	21
(e) Neutraliteit	21
(f) Aanstootgevendheid en ‘samen-leven’ (le vivre ensemble)	24
3. Specifieke rechtspraak over boerkini	25
(a) Frankrijk en Nederland	26
(b) België	27
(i) Verbod verworpen.....	27
(ii) Verbod aanvaard	29
4. Conclusie.....	31

A. ANTWOORDTERMIJNEN VOOR VERZOEKEN OM REDELIJKE AANPASSINGEN

3. Hieronder bespreken wij achtereenvolgens:

1. of het wenselijk is een maximale antwoordtermijn voor verzoeken om redelijke aanpassingen in te schrijven in het Gelijkkansendecreet;
2. hoe die antwoordprocedure er desgevallend zou moeten uitzien;
3. welke sancties kunnen worden verbonden aan de niet-naleving van de wettelijk voorgeschreven antwoordtermijn.

1. Wenselijkheid van een maximale antwoordtermijn in het Gelijkkansendecreet

4. Wij menen dat er goede redenen zijn om in het Gelijkkansendecreet een maximale termijn te bepalen waarbinnen de geadresseerde een verzoek tot het verrichten van redelijke aanpassingen moet beantwoorden.

5. Allereerst moet worden opgemerkt dat wij binnen het bestek van deze onderzoeksopdracht geen grootschalig empirisch onderzoek hebben kunnen doen naar de termijnen waarbinnen ondernemingen in Vlaanderen reageren op een verzoek tot redelijke aanpassingen. Niettemin zijn ons door leden van de begeleidingsgroep verschillende gevallen meegedeeld waar een reactie op een dergelijk verzoek onredelijk lang uitbleef en/of er pas een antwoord kwam nadat ombudspersonen, gelijkekansenorganen, belangenorganisaties, lokale besturen, etc. zich met de zaak gingen inlaten. Ook zijn er situaties bekend waar de verzoeker om redelijke aanpassingen *nooit* enige reactie heeft gekregen. Meer in het algemeen komt het voor dat ernstige klachten betreffende discriminatie (ook andere dan verzoeken om redelijke aanpassingen) simpelweg niet worden beantwoord, zelfs niet met een loutere ontvangstmelding.

De gevallen die ons bekend zijn, betreffen overigens geen kleine ondernemingen, integendeel zelfs. Het gaat om omvangrijke organisaties, zoals openbare vervoersmaatschappijen, hogeronderwijsinstellingen en banken.

Het lijkt er dus op dat, zonder wettelijke verplichting daartoe, ondernemingen en andere organisaties te weinig incentives hebben om binnen een redelijke termijn te reageren op verzoeken om redelijke aanpassingen vanwege (potentiële) werknemers of (potentiële) afnemers van hun diensten, ook als zij zeker en vast de middelen hebben om die verzoeken te beantwoorden. Het is niet denkbeeldig dat het antwoorden op verzoeken om redelijke aanpassingen als een extra administratieve last wordt ervaren door vele organisaties, die zij niet willen dragen als zij daartoe niet door de wet worden gedwongen.

6. Praktijkervaring leert ons bovendien dat het uitblijven van een antwoord op een verzoek om redelijke aanpassingen doorgaans als zeer pijnlijk wordt ervaren door de verzoekers. Niet alleen wordt de verzoeker ongunstig behandeld, doordat hij op drempels botst in zijn omgeving. Hij krijgt ook niet de minste erkenning krijgt voor zijn situatie, niet eens in de vorm van een antwoord op zijn verzoek om redelijke aanpassingen, ook als dat antwoord afwijzend zou zijn.

Bovendien vormt een afwijzend antwoord, net als het uitblijven van een antwoord binnen de wettelijk bepaalde termijn (zie verder randnr. 12), een formele weigering om de gevraagde aanpassingen te treffen. Met die formele weigeringsbeslissing kan de verzoeker dan onmiddellijk verder aan de slag. Hij kan bv. een klacht indienen bij het bevoegde gelijkekansenorgaan en/of een vordering in rechte instellen. Is er daarentegen geen antwoordtermijn in het Gelijkekansendecreet bepaald en blijft een antwoord uit, dan is er niet meteen een formele weigeringsbeslissing voorhanden. Wel kan er na verloop van tijd uiteraard sprake zijn van een *impliciete* weigeringsbeslissing, waartegen eveneens in rechte kan worden opgetreden, maar qua rechtszekerheid valt toch een formele beslissing te verkiezen. In het geval van impliciete weigeringsbeslissingen kan immers betwisting ontstaan over de vraag

wanneer de kwestieuze beslissing dan wel werd genomen, en dus ook over de verjaring van een eventuele rechtsvordering.¹

7. Aangezien een antwoord op een verzoek om redelijke aanpassingen in de praktijk vaak uitblijft én dit bijzonder nadelig kan zijn voor de verzoekers, menen wij dat het wenselijk is een maximale antwoordtermijn in te schrijven in het Gelijkekansendecreet (of in een uitvoeringsbesluit). De burger moet er kunnen op rekenen dat hij binnen een redelijke termijn een antwoord zal krijgen op zijn verzoek, zeker wanneer dat verzoek is gericht tot een overheidsinstantie of tot een organisatie die diensten van algemeen belang aanbiedt en die daarvoor overheidssteun ontvangt. Te denken valt in het bijzonder aan openbare vervoersmaatschappijen, onderwijsinstellingen, zorginstellingen, sociale huisvestingsmaatschappijen en culturele organisaties. Maar het kan zeker ook wenselijk zijn om private werkgevers en aanbieders van goederen en diensten, zoals kredietinstellingen en woningverhuurders, een antwoordtermijn op te leggen.

Ook aanvragen die bijdragen tot de realisatie van andere grondrechten, zoals het recht op toegang tot bestuursdocumenten en het recht op bescherming van persoonsgegevens, moeten overigens vaak binnen een wettelijk bepaalde maximumtermijn worden beantwoord. Zo bepaalt het Vlaams Bestuursdecreet dat aanvragen tot openbaarmaking van bestuursdocumenten in principe binnen de twintig kalenderdagen moeten worden beantwoord.² De Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) voorziet dan weer in een termijn van één maand waarbinnen verzoeken tot uitoefening van het recht op gegevensinzage, het recht op rectificatie, het recht op gegevenswissing etc. moeten worden beantwoord.³

Door een antwoordtermijn te bepalen, vermijdt de wetgever dat de geadresseerde dergelijke aanvragen gewoonweg onbeantwoord laat, uit nalatigheid, of in de hoop de aanvraag zo niet te hoeven inwilligen en aldus te ontsnappen aan de extra kosten die een inwilliging mogelijk met zich meebrengt. Een wettelijke antwoordtermijn geeft de geadresseerde dus de (in de praktijk vaak noodzakelijke) incentive om effectief de stappen te ondernemen die nodig zijn om de rechten van anderen te waarborgen.

2. Concrete uitwerking van de antwoordprocedure

8. Wat betreft de concrete uitwerking van een maximale antwoordtermijn en, meer in het algemeen, een antwoordprocedure voor verzoeken om redelijke aanpassingen zijn er uiteraard meerdere beleidsopties. Niettemin lijkt het raadzaam om bij de uitwerking toch de volgende uitgangspunten in acht te nemen:

---

¹ Zie bv. Rb. Brussel (NL.), *Unia t. NMBS*, 18 juli 2017, 9-10.

² Art. II.43, § 1, tweede lid, Bestuursdecreet 7 december 2018, *B.S.* 19 december 2018.

³ Art. 12.3 en art. 12.4 Algemene Verordening Gegevensbescherming.

- de voorziene antwoordtermijn moet redelijk zijn, zowel voor de verzoeker als voor de geadresseerde;
- een afwijzing van het verzoek moet gemotiveerd worden;
- een afwijzing van het verzoek moet de verzoeker informeren over zijn klacht- en beroepsmogelijkheden;
- de geadresseerde moet aanvullende informatie kunnen vragen wanneer verzoeken te algemeen geformuleerd zijn of op het eerste gezicht buitensporig lijken.

9. In de eerste plaats moet de termijn waarbinnen verzoeken tot redelijke aanpassingen beantwoord moeten worden **redelijk** zijn, zowel voor de verzoeker als voor de geadresseerde. Wanneer we kijken naar de antwoordtermijnen voorgeschreven in de wetgeving inzake toegang tot bestuursdocumenten en inzake gegevensbescherming, dan is het duidelijk dat in de regel wordt geopteerd voor een verplichting om “zo spoedig mogelijk” of “onverwijld” de aanvraag te beantwoorden, gekoppeld aan een vrij korte termijn (bv. twintig kalenderdagen, een maand, ...) waarbinnen hoe dan ook een reactie moet worden verstuurd. Een korte standaardtermijn, en de verplichting om sowieso zo snel mogelijk te antwoorden (en dus niet steevast te wachten tot het einde van de maximale termijn),⁴ moeten garanderen dat de aanvrager in principe snel een antwoord krijgt.

Soms zal de beoordeling van een verzoek om redelijke aanpassingen evenwel complex zijn en meer tijd vergen. In dat geval moet de geadresseerde over een langere antwoordtermijn kunnen beschikken. Het Gelijkekansendecreet zou daartoe kunnen bepalen dat de standaardtermijn kan worden verlengd (bv. tot veertig kalenderdagen, tot twee/drie maanden, ...), op voorwaarde dat:

- de verlengingsbeslissing binnen de standaardtermijn aan de verzoeker wordt meegedeeld;
- de verlengingsbeslissing de reden(en) voor het uitstel vermeldt.⁵

Op die manier kan de geadresseerde over meer tijd beschikken indien dat nodig is, maar worden tegelijk de nodige garanties tegen misbruik ingebouwd.

Een bezorgdheid die binnen de begeleidingsgroep werd geuit is dat de geadresseerde van een verzoek om redelijke aanpassingen niet altijd weet dat het effectief om een verzoek om redelijke aanpassingen in de zin van het Gelijkekansendecreet gaat, en dus mogelijk ook niet zal weten dat de antwoordtermijn is ingegaan. Een dergelijk probleem zien we overigens ook in andere domeinen waar een wettelijke antwoordtermijn is bepaald, zoals voor verzoeken tot inzage in de persoonsgegevens die over iemand worden verwerkt (art. 12.3-12.4 *juncto* art. 15

---

⁴ Volgens leden van de begeleidingsgroep zou deze ongelukkige praktijk gangbaar zijn in sommige scholen m.b.t. verzoeken om aanpassingen op grond van het zogenaamde “M-decreet” (Decreet 21 maart 2014 betreffende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften).

⁵ Vergelijk bv. art. II.43, § 3, Bestuursdecreet; art. 12.3 AVG; art. 7.3 en art. 8.2 Verordening nr. 1049/2001 inzake de toegang van het publiek tot documenten van het Europees Parlement, de Raad en de Commissie.

AVG).⁶ Een oplossing zou er o.i. ten dele in kunnen liggen om te werken met standaardformulieren of –applicaties voor de aanvraag van redelijke aanpassingen, die onder meer op de website van de betreffende onderwijsinstelling, sociale huisvestingsmaatschappij, openbare vervoersmaatschappij, ... ter beschikking worden gesteld, zodat er geen discussie kan ontstaan over de aard van de aanvraag.

10. Ten tweede is het van belang dat een afwijzing van een verzoek om redelijke aanpassingen ook deugdelijk wordt **gemotiveerd**. Op die manier krijgt de verzoeker inzicht in de redenen voor de afwijzing, wat hem onder meer toelaat de opportuniteit van een eventuele klacht- of beroepsprocedure te beoordelen. Om die reden heeft de verzoeker er ook baat bij dat in de weigeringsbeslissing wordt vermeld dat de verzoeker tegen die beslissing een klacht kan indienen bij het bevoegde gelijkemansorgaan (vooralsnog Unia) en tevens beroep kan instellen bij de bevoegde rechtbank, en binnen welke termijn.⁷

11. Tot slot moet de geadresseerde ook **aanvullende informatie** kunnen vragen wanneer verzoeken te algemeen geformuleerd zijn of op het eerste gezicht buitensporig lijken. Om opnieuw te vermijden dat de geadresseerde van deze mogelijkheid misbruik zou maken, kunnen de volgende randvoorwaarden worden ingebouwd:

- de geadresseerde moet zo spoedig mogelijk en uiterlijk binnen de standaardtermijn de aanvrager om aanvullende informatie verzoeken;⁸
- de geadresseerde motiveert dat verzoek en geeft, indien mogelijk, aan welke bijkomende gegevens nodig zijn om de aanvraag te kunnen onderzoeken;⁹
- een nieuwe (standaard)antwoordtermijn begint te lopen vanaf het moment dat de aanvrager zijn aanvraag gespecificeerd of vervolledigd heeft.¹⁰

3. Sancties op de niet-naleving van de antwoordtermijn

12. Tot slot rijst nog de vraag welke sancties staan op de overschrijding van de antwoordtermijn. Het lijkt ons logisch dat het uitblijven van een antwoord binnen de wettelijk voorgeschreven termijn moet gelden als een formele weigering om de gevraagde aanpassingen te treffen. Dit geeft de verzoeker het recht een klacht in te dienen bij het bevoegde gelijkemansorgaan (vooralsnog Unia) en beroep in te stellen tegen de geadresseerde bij de bevoegde rechtbank.¹¹

Artikel 15, 6°, van het Gelijkemansdecreet bepaalt dat het weigeren van redelijke aanpassingen voor een persoon met een handicap een “discriminatie” vormt. De aanvrager van

---

⁶ Zie bv. Marktenhof, *FOD Volksgezondheid t. GBA*, 23 oktober 2019, overw. 6.2.4.

⁷ Vergelijk bv. art. II.43, § 1, derde lid, Bestuursdecreet; art. 12.4 AVG.

⁸ Vergelijk bv. art. II.42, eerste lid, Bestuursdecreet.

⁹ Vergelijk bv. art. II.42, tweede lid, Bestuursdecreet.

¹⁰ Art. II.43, § 2, Bestuursdecreet.

¹¹ Zie, naar analogie, art. II.48, § 1, 2°, Bestuursdecreet; art. 8.3 Verordening nr. 1049/2001 inzake de toegang van het publiek tot documenten van het Europees Parlement, de Raad en de Commissie.

de aanpassing (en/of een gelijkekansensorgaan) zou dan tegen het uitblijven van een antwoord binnen de wettelijk voorgeschreven termijn een stakingsvordering kunnen instellen bij de burgerlijke rechter op grond van artikel 29, § 1, van het Gelijkekansendecreet. Tevens zou een schadevergoeding kunnen worden gevorderd overeenkomstig artikel 28 van het Gelijkekansendecreet.

B. HET GELIJKEKANSENDECREET EN DE ZESDE STAATSHERVORMING

13. Een tweede inhoudelijke deelvraag is in welke mate en op welke wijze het Gelijkekansendecreet dient te worden aangepast aan de bevoegdheidsoverdracht die heeft plaatsgevonden n.a.v. de zesde staatshervorming.

14. In principe zou het Gelijkekansendecreet *niet* hoeven te worden aangepast om met deze bevoegdheidsoverdracht rekening te houden. De reden hiervoor is dat het decreet hoe dan ook enkel van toepassing is in die domeinen die tot de bevoegdheden van de Vlaamse Gemeenschap en het Vlaamse Gewest behoren. Artikel 2 van het decreet bepaalt dat “*het decreet een algemeen kader [bepaalt] voor de bestrijding van discriminatie met betrekking tot de bevoegdheden van de Vlaamse Gemeenschap en het Vlaamse Gewest*” (eigen onderstreping). Ook artikel 20, eerste lid, dat het toepassingsgebied van het discriminatieverbod uit het Gelijkekansendecreet bepaalt, bevestigt dat dit verbod enkel geldt “*binnen de grenzen van de aan de Vlaamse Gemeenschap en het Vlaamse Gewest toegewezen bevoegdheden*”.

Een uitbreiding van de bevoegdheden van de Vlaamse Gemeenschap en het Vlaamse Gewest brengt dus automatisch met zich mee dat ook het toepassingsgebied van het Gelijkekansendecreet navenant wordt uitgebreid. Het decreet hoeft daartoe niet uitdrukkelijk gewijzigd te worden.

15. Niettemin dient een beperkte uitbreiding van de werkingssfeer van het Gelijkekansendecreet zich o.i. op, omdat momenteel geen gewag wordt gemaakt van “**sociale bescherming**” in artikel 20, eerste lid, dat het materiële toepassingsgebied van het decreet omschrijft. Enkel “gezondheidszorg” (4°) en “sociale voordelen” (7°) worden vermeld. In deel I van het rapport hebben we uiteengezet dat de Rasrichtlijn en de Genderrichtlijn Sociale Zekerheid echter ook van toepassing zijn op het vlak van “sociale bescherming”, wat Unierechtelijk gezien meer omvat dan alleen “gezondheidszorg” en “sociale voordelen”.¹²

De zesde staatshervorming heeft de bevoegdheden van de deelgebieden op het vlak van sociale bescherming nog verder uitgebreid (denk bv. aan de gezinsbijslag), zodat sociale bescherming aan artikel 20, eerste lid, van het decreet moet worden toegevoegd. Indien de decreetgever die aanpassing doorvoert, zal hij ook de bepalingen inzake de rechtvaardigingsgronden navenant moeten aanpassen. Noch de Rasrichtlijn noch de Genderrichtlijn Sociale Zekerheid voorzien

---

¹² Sociale voordelen zijn immers in principe enkel voor werknemers bedoeld. Zie deel I, randnr. 40.

immers in een mogelijkheid om een direct onderscheid op het vlak van sociale bescherming te rechtvaardigen.

16. Voor het overige menen wij dat de materies die met de zesde staatshervorming naar de deelgebieden werden overgeheveld allemaal kunnen worden gevat onder de in artikel 20, eerste lid, van het Gelijkekansendecreet genoemde domeinen, die erg ruim zijn omschreven en die als volgt kunnen worden samengevat:

- werk (1°-3°);
- gezondheidszorg (4°);
- onderwijs (5°);
- aanbod van en toegang tot goederen en diensten die publiekelijk beschikbaar zijn, incl. huisvesting (6°);
- sociale voordelen (7°);
- toegang tot en deelname aan een economische, sociale, culturele of politieke activiteit die buiten de privésfeer wordt aangeboden (8°).

Welnu, de zesde staatshervorming heeft de bevoegdheden van de Vlaamse overheid op de volgende vlakken uitgebreid:

- arbeidsmarktbeleid (o.a. arbeidskaarten, het activerings- en doelgroepenbeleid en de controle van werkzoekenden);
- economisch beleid, handel en sociale economie (o.a. handelshuur, prijzencontrole, vestigingsvoorwaarden en dienstencheques);
- energiebeleid (o.a. de distributienettarieven);
- gezinsbeleid (o.a. kinderbijslag, geboortepremies en adoptiepremies);
- gezondheidszorgbeleid (o.a. de normen voor ziekenhuizen, de erkenning van zorgberoepen, ouderenzorg en geestelijke gezondheidszorg);
- justitieel beleid (o.a. justitiehuisen en jeugdsanctierecht);
- landbouwbeleid (o.a. dierenwelzijn, pachtwetgeving, regeling rond restituties en interventies in het kader van landbouwbeleid en tegemoetkomingen uit het landbouwrampenfonds);
- mobiliteit en verkeersveiligheid (o.a. de technische keuring van wagens, rijopleiding en rij scholen, ...);
- woonbeleid (o.a. de belastingaftrek voor de enige en eigen woning).

Voor zover deze bevoegdheidsuitbreiding van de deelgebieden niet slaat op “sociale bescherming”, kan zij o.i. worden gevat onder de domeinen die momenteel reeds in artikel 20, eerste lid, van het Gelijkekansendecreet staan vermeld.

17. Wel kan worden overwogen – maar dit is geen must – om punt 6°, betreffende het aanbod van en toegang tot goederen en diensten die publiekelijk beschikbaar zijn, aan te vullen met nog andere goederen en diensten die onder de bevoegdheid van de Vlaamse overheid vallen. Momenteel wordt enkel huisvesting uitdrukkelijk vermeld in die bepaling, in navolging van de Rasrichtlijn.¹³ Dit zou kunnen worden aangevuld met andere belangrijke goederen en diensten waarvoor Vlaanderen (deels) verantwoordelijk is, zoals **mobilititeit** en **energie**.¹⁴

C. HET BOERKINIVERBOD

18. In dit onderdeel gaan we in op de derde specifieke onderzoeksvraag die in het kader van de opdracht beantwoord moet worden, t.w. “In welke mate kunnen gendergelijkheid en/of andere overwegingen als legitieme doelstellingen en proportionele gronden ^[11]_[SEP] voor een boerkiniverbod aanvaard worden?”

1. Boerkini

19. Om te beginnen iets over het begrip ‘boerkini’. De boerkini is een specifiek soort lichaambedekkend badpak, met lange (of halflange) mouwen, lange pijpen en (in beginsel)¹⁵ een geïntegreerde badmuts, die veelal tevens de nek bedekt. Dit type van badpak laat – met andere woorden – (enkel) het gezicht, de voeten en handen onbedekt (en in sommige gevallen delen van de armen).

Het is vervaardigd uit een combinatie van lycra en polyester (net zoals andere badkledij). De naam is een samentrekking van ‘boerka’ en ‘bikini’. Dat laatste, namelijk de associatie met ‘boerka’, is waarom sommigen – waaronder Unia – verkiezen de term niet te gebruiken, omdat die daardoor te beladen zou zijn. De instelling kiest om die reden voor de neutrale term ‘lichaamsbedekkend badpak’ of ‘lichaamsbedekkende zwemkleding’.¹⁶

Tegelijk betreft de naam de keuze van de (islamitische) Australische ontwerpster,¹⁷ die de badkledij in 2003 ontwikkelde en de namen ‘burkini’ en ‘burqini’ gaf (en als merken deponeerde); sindsdien is de merknaam een soortnaam geworden. Bovendien onderscheidt een ‘boerkini’ zich in bepaalde opzichten van (andere) lichaamsbedekkende badpakken, zoals

---

¹³ Art. 3, eerste lid, h), Rasrichtlijn.

¹⁴ Dit zijn materies die overigens ook al vóór de zesde staatshervorming tot de bevoegdheid van de deelgebieden behoorden. Zie ook M.v.T. bij het ontwerp van decreet houdende een kader voor het Vlaamse gelijkekansen- en gelijkebehandelingsbeleid, *Parl. St.* VI. Parl., 2007-2008, nr. 1578/1, 13.

¹⁵ Er zijn varianten op de markt waarbij dit laatste onderdeel ontbreekt en/of ook varianten waarbij de badmuts niet geïntegreerd is.

¹⁶ Unia, *Juridisch advies gericht tot de verantwoordelijken van overheidszwembaden in Vlaanderen over lichaamsbedekkende zwemkleding*, Brussel, 10 juli 2017. Vgl. E. Brems, S. Ouald Chaib, K. Vanhees, “‘Burkini’ bans in Belgian municipal swimming pools: Banning as a default option”, *NQHR* 2018, 271.

¹⁷ Aheda Zanetti, met haar bedrijf Ahiida.

hedendaagse wedstrijdpakken en duikpakken/wetsuits. Dat is ten eerste het geval op het vlak van oorsprong en bedoelingen: waar duikpakken en wedstrijdpakken ontworpen werden voor maximale functionaliteit op het vlak van resp. bescherming/warmte en snelheid/minimale waterweerstand, werd de boerkini – naar eigen zeggen van de ontwerpster – initieel ontwikkeld om moslima's toe te staan om te participeren aan sportactiviteiten in overeenstemming met hun religieuze overtuiging.¹⁸ Dat maakt ook dat de boerkini uiterlijk wat verschilt van andere lichaamsbedekkende zwemkledij: het is – enigszins afhankelijk van de variant¹⁹ – minder aansluitend en verhult de lichaamsvormen van de betrokkene veelal meer dan een wetsuit of wedstrijdpakken.

20. In het volgende gaan we uit van deze verschijningsvormen (van ofwel het originele merk dan wel die *grosso modo* voldoen aan dezelfde materiaal- en vormkenmerken). Met andere woorden: de nu volgende analyse geldt niet voor geïmproviseerde 'boerkini's' die bijvoorbeeld gewoon bestaan uit een badpak met daar overheen een t-shirt en een legging, niet bestaande uit zwempakmateriaal. Voor dergelijke kledij kunnen wel degelijk verbodsgronden (zoals hygiëne) bestaan.

2. Nondiscriminatie en andere grondrechtelijke overwegingen bij een verbod

21. Indien (private of publieke) zwembaden of (andere) bevoegde overheden een verbod instellen op zwemmen in boerkini of in andere lichaamsbedekkende kledij, dan kunnen zich diverse grondrechtenconflicten stellen.²⁰

22. Zo rijst bij *publieke* zwembaden of andere verboden *van overheidswege* om te beginnen de vraag naar de verenigbaarheid van een verbod met de vrijheid van godsdienst, die onder meer wordt beschermd door artikel 19 GW en artikel 9 EVRM. Die vraag kan ook geformuleerd worden als een vraag onder de artikels 10 en 11 GW en 14 EVRM naar mogelijke discriminatie op grond van godsdienst. Zelfs als het verbod – zoals geregeld (maar zeker niet altijd) het geval is – algemeen geformuleerd is en betrekking heeft op alle lichaamsbedekkende zwemkleding, dan is er nog altijd sprake van een materieel onderscheid en/of van indirect onderscheid (op basis van godsdienst én geslacht), dat mogelijk (indirecte)

---

¹⁸ Door ruimere interesse van andere vrouwen "*globally of different faith and cultures*", verwijst de website naar neutralere overwegingen als '*modesty*' (kuisheid) en bescherming tegen UV-stralen. Zie www.ahiida.com ('about us').

¹⁹ Er bestaan diverse varianten van de boerkini: er zijn vrij ruim zittende varianten (*Modest Fit* en – voor grotere maten – de *Modest Fit Plus*) en wat nauwer aansluitende varianten (de *Slim Fit* enerzijds en de *Sportz Fit* anderzijds). Verder zijn varianten voor kinderen (*Burqini Swimwear Girls*) en varianten waar de geïntegreerde badmuts ontbreekt en die vooral gemarket worden als beschermend tegen UV, de '*Sun-safe Swimwear Women*' en 'Girls'.

²⁰ Vgl. *mutatis mutandis*: J. Vrieling, S. Ouald Chaib, en E. Brems, "Boerkaverbod. Juridische aspecten van lokale en algemene verboden op gezichtsverhulling in België", *Nieuw Juridisch Weekblad* 2011, nr. 244, randnr. 50.

discriminatie uitmaakt, aangezien men ervan kan uitgaan dat vooral sommige moslima's die een boerkini dragen nadelige gevolgen zullen ondervinden van een dergelijk verbod.

23. Voorts kan de vrijheid van meningsuiting een rol spelen (artikel 19 GW en artikel 10 EVRM), evenals het recht op bescherming van het privéleven. In de mate dat bepaalde kleding – inclusief zwemkledij – (mede) bedoeld kan zijn als een statement, kan deze binnen het toepassingsgebied vallen van de vrijheid van meningsuiting, als zogenaamde ‘*symbolic speech*’. Bovendien kan het recht op bescherming van het privéleven in het geding komen (artikel 22 GW en artikel 8 EVRM). Zo oordeelde de (voormalige) Europese Commissie voor de Rechten van de Mens (ECRM) dat “*constraints imposed on a person’s choice of mode of dress constitute an interference with the private life as ensured by Article 8 para. 1 of the Convention*”²¹.

24. Verder is voor zowel *publieke als private zwembaden* (en hun bevoegde overheden) de horizontale discriminatieregelgeving relevant. Daaronder geldt dat een verbod (mede) op boerkini's, deels afhankelijk van de wijze waarop dat verbod geformuleerd is, een direct of (vaker) indirect onderscheid op basis van een reeks beschermde criteria kan opleveren, waaronder geloof en/of levensbeschouwing (voor personen die de zwemkledij vanuit religieuze overwegingen dragen, bijv. bepaalde moslima's of joden), geslacht en/of genderexpressie (veruit de meeste personen die de boerkini dragen, zijn en/of identificeren zich als vrouwen), gezondheidstoestand, handicap of fysieke eigenschap (sommige personen met huidproblemen en –aandoeningen, brandwonden, misvormingen, etc. willen of moeten hun lichaam (soms) grotendeels bedekken).

25. Zwembaden in Vlaanderen vallen in beginsel onder Vlaamse bevoegdheidsmaterie, zodat de horizontale discriminatiewetgeving die van toepassing is het – in dit rapport geëvalueerde – Gelijkekansendecreet is. Dat Decreet verbiedt discriminatie onder andere bij “*het aanbod van, de toegang tot, de levering en het genot van goederen en diensten die publiekelijk beschikbaar zijn – al dan niet tegen betaling -, met inbegrip van huisvesting*” (Art. 20, 6°) en “*de toegang tot en de deelname aan een economische, sociale, culturele of politieke activiteit die buiten de privésfeer worden aangeboden*” (Art. 20, 8°).

Elk (in)direct onderscheid op grond van geloof of levensbeschouwing, geslacht, gezondheidstoestand, fysieke kenmerken en handicap vormt op grond van dit decreet een (verboden) (in)directe discriminatie, tenzij het onderscheid objectief wordt gerechtvaardigd door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn.²²

26. De analyse in verband met de mogelijke rechtvaardiging van een beperking van artikel 8, 9 10 en 14 EVRM zijn sterk vergelijkbaar met de analyse onder het Gelijkekansendecreet:

---

²¹ ECRM 22 oktober 1998, *Kara t. VK*.

²² Enkel in de veronderstelling van een direct geslachtsonderscheid (incl. op grond van genderexpressie) is de toetsing enigszins afwijkend (zie art. 24 par. 2 GKD).

ook daar gaat het om een klassieke proportionaliteitstoets. Telkens zal behalve een wettelijke of minstens reglementaire basis ook een legitiem doel vereist zijn, evenals evenredigheid tussen middel en doel. Om herhaling van analoge argumentatie te voorkomen, zal daarom hieronder een enkele juridische analyse worden gepresenteerd, uitgaande van het horizontale discriminatieverbod en de toegelaten beperkingen daarop; temeer daar die analyse onverkort voor zowel voor *publieke* als *private* zwembaden geldt.²³

3. Presentatie en analyse van (mogelijke) argumenten voor een verbod

27. In nogal wat zwembaden waren of zijn boerkini's of soms algemener lichaamsbedekkende badkledij verboden. Reeds in 2012 stelde het Vlaams Instituut voor Sportbeheer en Recreatiebeleid (ISB) vast dat in een ruime meerderheid van bevraagde (overheids)zwembaden in Vlaanderen en Brussel lichaamsbedekkende zwemkleding niet werd toegelaten.²⁴ Recenter was dat ook de conclusie van een onderzoek door het *Human Rights Centre* van de UGent.²⁵

Voor die verboden worden diverse argumenten aangevoerd: veiligheid (a), hygiëne (b), gendergelijkheid (c); ecologische/economische argumenten (d); laïcité/neutraliteit (e) en overwegingen van sociale moraliteit/behoorlijkheid/aanstootgevendheid (f).²⁶ Aan dat laatste punt kunnen eventueel nog toegevoegd worden overwegingen van 'vivre ensemble' (het samen-leven); hoewel dat in de praktijk bij ons weten nog niet gebeurde, ligt het betreffende argument wel vrij dicht in de buurt van sociale aanstoot.

Op grond van de studie van het *Human Rights Centre* van de Universiteit Gent kan overigens worden aangegeven dat in de praktijk de argumenten hygiëne en veiligheid het meest voorkomen, op enige afstand gevolgd door moraliteitsoverwegingen.²⁷

28. In het volgende worden alle aangestipte argumenten achtereenvolgens uitgewerkt, om nadien te bezien of ze een juridisch aanvaardbare grondslag (kunnen) vormen voor een boerkiniverbod.

---

²³ Weze het dat sommige argumenten voor een verbod (zoals (overheids)neutraliteit) evt. niet op dezelfde wijze ingeroepen kunnen worden door resp. private en publieke zwembaden. Waar dat verschil eventueel kan spelen, geven we dit uitdrukkelijk aan.

²⁴ ISB, *Kengetallen overheidszwembaden, Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, gegevens 2009-2012*, Brussel, 44-45.

²⁵ E. Brems, S. Ouald Chaib, K. Vanhees, "'Burkini' bans in Belgian municipal swimming pools: Banning as a default option", *NQHR* 2018, 275-276.

²⁶ Zie o.m. Unia, *Juridisch advies gericht tot de verantwoordelijken van overheidszwembaden in Vlaanderen over lichaamsbedekkende zwemkleding*, Brussel, 10 juli 2017; E. Brems, S. Ouald Chaib, K. Vanhees, "'Burkini' bans in Belgian municipal swimming pools: Banning as a default option", *NQHR* 2018, 276.

²⁷ E. Brems, S. Ouald Chaib, K. Vanhees, "'Burkini' bans in Belgian municipal swimming pools: Banning as a default option", *NQHR* 2018, 276.

(a) *Veiligheid*

29. Het veiligheidsargument wordt in diverse gevallen naar voren geschoven door zwembaden en/of bevoegde overheden. Het argument kan diverse aspecten omvatten:

1. Het dragen van een boerkini zou het zwemmen kunnen bemoeilijken, met een groter gevaar voor de *drager zelf* (met onder andere een groter risico op verdrinking tot gevolg);
2. Het dragen van een boerkini zou een gevaar kunnen opleveren voor *derden*
  - Daarbij kan het in de eerste plaats gaan om *redders*, die in de kleding verstrikt zouden kunnen raken of voor wie minstens eventuele reddingsacties bemoeilijkt worden door het niet-aansluitende karakter van de kledij en de verzwarende werking ervan (een probleem dat verergerd zou worden als de eerste veronderstelling, van gevaar voor de drager zelf, steekhoudt);
  - Eventueel kan het ook gaan om *andere* zwembadgebruikers (incl. kinderen die de drager van de geviseerde zwemkledij bij zich heeft).

30. Op zich kunnen veiligheidsoverwegingen zeker een grondslag zijn om bepaalde vormen van badkledij te verbieden in zwembaden (bijvoorbeeld te losse kleding of kledij die van het ‘verkeerde’ materiaal gemaakt is, waardoor het de bewegingen van de drager kan bemoeilijken en/of waardoor derden erin verstrikt kunnen geraken).

31. Het lijkt echter twijfelachtig of het argument plausibel ingeroepen kan worden ten aanzien van het dragen van een boerkini.

Op dat vlak moet ten eerste gewezen worden op een advies van het Agentschap Zorg en Gezondheid dat Unia heeft ingewonnen toen de instelling haar advies opstelde inzake boerkiniverboden. In het geleverde advies stelt het Agentschap dat er “*bij het Agentschap tot op heden nog geen onveilige situaties gemeld zijn die in relatie staan met het dragen van een boerkini*”. In haar eigen advies verwijst ook Unia naar een bijkomend schrijven van het Agentschap, waarin wordt verduidelijkt dat “*Een lichaamsbedekkend badpak (...) geen obstakel [vormt] voor de veiligheid, noch voor de drager ervan, noch voor andere gebruikers van het zwembad*”.²⁸

Nu kan je ten aanzien van het advies van het Agentschap tegenwerpen dat er (louter) nòg geen problemen werden vastgesteld en dat zulks wellicht te verklaren valt (of verklaard kan worden) door het feit dat het overgrote deel van de Belgische zwembaden bedekkende zwemkledij en de boerkini in het bijzonder verbieden (*supra*).

Maar het blijft uiterst precair om uit dat gegeven *a contrario* de conclusie af te leiden dat het toelaten van boerkini’s of andere bedekkende zwemkledij ook daadwerkelijk tot problemen zou leiden en dat boerkini’s of andere bedekkende zwemkledij daarom onveilig zouden zijn. De gegevens die voorts wel voorhanden zijn, lijken bovendien op het tegendeel te wijzen. Zo

---

²⁸ Unia, *Juridisch advies gericht tot de verantwoordelijken van overheidszwembaden in Vlaanderen over lichaamsbedekkende zwemkleding*, Brussel, 10 juli 2017.

laten verschillende private zwembaden (zoals Plopsaqua, Aqualibi en Sunparks) en publieke zwembaden bedekkende zwemkledij wel toe, zonder dat in deze zwemcomplexen ooit onveilige situaties werden gemeld/aangekaart betreffende de boerkini. Andersom, zijn geen concrete gevallen bekend waarin een bedekkend badpak of de boerkini in het bijzonder een probleem voor de veiligheid opleverde van ofwel de drager zelf dan wel voor derden. Hetzelfde geldt voor ervaringen in het buitenland, voor zover wij konden nagaan.

Bovendien werd – zoals aangegeven (*supra*) - de boerkini specifiek ontworpen als zwempak, zodat de bewijslast voor beweerdelijke problemen met betrekking tot de veiligheid voor drager of voor derden allicht eerder aan de zijde ligt van wie een verbod willen invoeren. Op dat vlak lijkt te moeten worden geconcludeerd dat er geen reëel aangetoond (en vermoedelijk zelfs geen aantoonbaar) verband is tussen het dragen van bedekkende zwemkledij en de doelstelling van het nastreven van veiligheid binnen het zwemcomplex.

Bijgevolg lijkt een eventueel verbod niet direct geschikt/pertinent om de vooropgestelde veiligheidsdoelstellingen te bereiken en dient de maatregel als onevenredig en dus als direct of indirect discriminerend te worden aangemerkt, vanuit dat doel.

(b) Hygiëne

32. Een tweede argument om boerkini's te verbieden, al dan niet tezamen met andere lichaamsbedekkende badkledij, is *hygiëne*. In de praktijk is dat zelfs het meestgebruikte argument, meer nog dan het zojuist besproken veiligheidsargument (*supra* a).

Het argument komt er in essentie op neer dat een boerkini en/of andere lichaamsbedekkende badkledij uit meer stof bestaan dan gewone badpakken, wat de kans zou verhogen op de introductie van zwembadvreemde en contaminerende stoffen die de waterkwaliteit (en de gezondheid van de zwemmers) negatief zouden (kunnen) beïnvloeden. Ook zou de bedekkende kledij de zwemmer kunnen verhinderen om zich grondig en effectief te reinigen vooraleer het zwembad te betreden (en/of de controleerbaarheid daarvan verminderen).

33. Ook in dit verband moet eerst en vooral gewezen worden op het advies dat Unia inwon bij het Agentschap Zorg en Gezondheid. In dat advies van 18 maart 2016 stelde het Agentschap op het punt van hygiëne het volgende:

“Het agentschap is van oordeel dat zwemkledij vooral proper moet zijn. Vanuit hygiënisch oogpunt mag zwemkleding ook alleen gebruikt worden om te zwemmen of te baden en moet deze regelmatig gewassen worden. Het toezicht op een correct hygiënisch gebruik van zwemkleding is voor de zwembadverantwoordelijke geen gemakkelijke opgave maar een boerkini verschilt daarin niet van andere specifiek op baden of zwemmen gerichte kledij. Boerkini's verbieden louter omwille van hygiënische reden is bijgevolg niet gepast. Bij correct gebruik voldoen zij als zwemkleding aan de hygiënische eisen.”

Aldus werd er door het Agentschap Zorg en Gezondheid vastgesteld dat de regels met betrekking tot hygiëne voor burkini's in beginsel niet hoeven (en wellicht zelfs niet mogen) afwijken van deze die gelden voor andere zwemkledij en dat er geen intrinsiek verband is tussen het dragen van de burkini en de hygiëne in het zwembad. Dit wordt ook vermeld door Unia in haar advies van 10 juli 2018, dat stelt dat een lichaamsbedekkend badpak uit badstof in beginsel geen negatieve invloed heeft op de waterkwaliteit (of toch niet meer of minder dan andere zwemkledij).²⁹

34. Een argument dat eventueel aangevoerd kan worden tegen hetgeen het Agentschap adviseerde, is dat bedekkende kledij het de zwembadexploitant en toezichthouders bemoeilijkt om na te gaan of de zwemmer omwille van medische redenen de toegang tot het zwembad moet worden verboden: er bestaan bepaalde huidaandoeningen en huidinfecties waarmee mensen in beginsel niet mogen zwemmen wegens besmettingsgevaar.³⁰

De meeste aandoeningen waar het om gaat (schimmelinfecties en dergelijke meer) betreffen evenwel de handen en voeten, die ook bij een boerkini of andere bedekkende zwemkledij zichtbaar en controleerbaar blijven.³¹

Voor het overige lijkt het te gaan om een verschil in gradatie: hoewel boerkini's en andere bedekkende zwemkledij minder visuele controle van de huid toelaten is volledige controle sowieso onmogelijk, ongeacht welk type van zwemkledij de bader draagt. De vraag is dan ook of het verschil een eventueel verbod kan rechtvaardigen. Het advies van het Agentschap Zorg en Gezondheid gaat op dit aspect weliswaar niet uitdrukkelijk op in, maar aangenomen mag worden dat als men dat dit als een probleem had gezien (dat een grondslag voor een verbod kan vormen), men dat ook in het advies zou hebben aangegeven.

35. Tot slot kan eventueel worden beargumenteerd dat bedekkende zwemkledij zwemmers mogelijk beperkt (of zelfs verhindert) om zich grondig en effectief te reinigen vooraleer het zwembad te betreden. Voor het wassen of minstens douchen vooraleer te zwemmen geldt zelfs een regelgevende verplichting, te weten artikel 5.32.9.2.2, §7 van het Besluit van de Vlaamse regering van 1 juni 1995 houdende algemene en sectorale bepalingen inzake milieuhygiëne. Daarin wordt het volgende vermeld: "*Elke bader moet een stortbad nemen alvorens de zwemhal te betreden*".

Tegelijk moet worden opgemerkt dat in de bewuste bepaling geen verwijzing wordt gemaakt naar de gedragen zwemkledij: de enige voorwaarde is dat *alle baders* een stortbad moeten nemen. Verder is het niet *a priori* duidelijk of en hoe het dragen van meer of minder bedekkende zwemkledij een daadwerkelijke invloed heeft op het reinigend effect van een dergelijk stortbad. Een dergelijk effect werd alleszins tot op heden niet aangetoond, zodat het moeilijk als grondslag voor een verbod lijkt te kunnen dienen. Bovendien is het ook nu in de

---

²⁹ Unia, *Juridisch advies gericht tot de verantwoordelijken van overheidszwembaden in Vlaanderen over lichaamsbedekkende zwemkleding*, Brussel, 10 juli 2017.

³⁰ Zie hierover o.m. "Zwembaden: het reglement van interne orde onder de loep", *Vlaams Tijdschrift voor Sportbeheer* 2008, nr. 205, 93-98.

³¹ Zie *ibid.*

praktijk zo dat niet alle zwemmers een even grondig stortbad nemen alvorens het zwembad te betreden.³²

Ook hier kan tot slot weer verwezen worden naar het feit dat diverse publieke en vooral ook nogal wat commerciële, privaat uitgebate zwembaden (cf. *supra*) de boerkini wel toestaan als zwemkledij, terwijl die door dezelfde regelgeving gebonden zijn.

36. Kortom, het lijkt twijfelachtig of er een (voldoende) verband is tussen enerzijds het dragen van bedekkende zwemkledij en anderzijds het nastreven van hygiëne in het zwembad om boerkini's en/of bedekkende zwemkledij in het algemeen te kunnen verbieden. Temeer omdat er minder ingrijpende middelen voorhanden zijn, die de noodzakelijkheid van een verbod in vraag stellen. Zo geeft Unia aan dat de eventueel bemoeilijkte visuele inspectie en de nood om grondig te douchen op andere manieren opgevangen kan worden:

*“Dit kan volgens Unia verholpen worden door bijvoorbeeld goed advies te geven aan de bezoekers over het verplichte douchen voor het zwemmen en door duidelijk aan te geven wat al dan niet toegelaten is in termen van (zwem)kleding. Dat laatste kan bijvoorbeeld door middel van informatie op de website, bij de receptie, door het personeel en via duidelijke informatieve borden in de kleedruimte en in het zwembad. Een duidelijk handelingskader is immers essentieel, maar er moet ook steeds rekening gehouden worden met de antidiscriminatiewetgeving.”*³³

(c) **Gendergelijkheid**

37. *Gendergelijkheid* wordt slechts in enkele gevallen door zwembaden of autoriteiten ingeroepen om boerkini's (of andere lichaamsbedekkende badpakken)³⁴ te verbieden. De onderliggende veronderstelling en het argument is dat boerkini's een vrouwonvriendelijk kledingstuk zijn en in strijd met normen inzake gendergelijkheid en nondiscriminatie tussen man en vrouw.

38. Op dit vlak kan ten eerste verwezen worden naar een advies van de Vlaamse Ombudsvrouw Gender (Genderkamer), dat opgevraagd werd door Unia in het kader van haar advies, omdat die laatste instelling niet bevoegd is voor het criterium geslacht. Het advies van de Ombudsvrouw stelt ter zake dat *“de gelijkheid tussen vrouwen en mannen niet gebruikt kan worden om een dergelijk kledingstuk te bestrijden”*: *“Dat het kledingstuk door sommigen als onvoldoende klassiek, te preuts of zelfs als vreemd gezien wordt, volstaat niet om een verbod*

---

³² En overigens stelt de reglementaire bepaling ook enkel de vereiste dat er een stortbad genomen wordt; ze formuleert geen specifieke resultaatsverplichting van dat stortbad (hoewel de achterliggende bedoeling natuurlijk duidelijk is).

³³ Unia, *Juridisch advies gericht tot de verantwoordelijken van overheidszwembaden in Vlaanderen over lichaamsbedekkende zwemkleding*, Brussel, 10 juli 2017, 11-12.

³⁴ Maar vaak – gezien het argument – vooral of enkel specifiek boerkini's.

te rechtvaardigen”. Kortom: een verbod kan dus volgens de Genderkamer niet gegrond worden op het principe van de gelijkheid tussen vrouwen en mannen.

Het argument kan echter nader uitgesplitst worden naar enerzijds de hypothese van dwang (om dergelijke zwemkledij te dragen) (ii) en anderzijds de hypothese van vrijwilligheid (i). Hieronder behandelen we achtereenvolgens beide hypothesen.

(i) *Gendergelijkheid in geval van keuze*

39. Het advies van de Genderkamer lijkt impliciet vooral uit te gaan van *vrijwilligheid*. Ook Unia stelt in dat verband dat ze “*zeer veel belang [hecht] aan de autonomie en de beslissingsvrijheid van de betrokken vrouwen*” en dat ook zij die gevrijwaard wenst te zien.³⁵

40. In dit verband kan daarentegen verwezen worden naar rechtspraak van het Belgisch Grondwettelijk Hof, inzake het verbod op gezichtsbedekking in het openbaar (het zogenaamde ‘boerkaverbod’). Dat verbod werd ook mede geschraagd door gendergelijkheid en overwegingen van nondiscriminatie op grond van geslacht (en menselijke waardigheid van de vrouw in het bijzonder).³⁶ Daarbij gaf het Grondwettelijk Hof uitdrukkelijk aan dat ook wanneer het dragen van de gezichtssluier een “*weloverwogen keuze van de vrouw*” is, dat gendergelijkheid dan nog altijd een verbod verantwoordt. Dit omdat enkel de *vrouw* verplicht is om het kledingstuk te dragen en omdat dit haar “*een fundamenteel element van haar individualiteit [ontneemt]*”.³⁷

Tegelijk schuilt voor het Grondwettelijk Hof dat ‘ontnemen van individualiteit’ net in het feit dat het *gezicht van de betrokkene bedekt wordt*, door gezichtssluiers (en andere gezichtsbedekking),³⁸ terwijl dat nu net niet het geval is bij de boerkini. Het is dus om te beginnen de vraag of de redenering van het Hof hier ook toegepast kan worden. Bovendien, en dat is belangrijker, moet het arrest van het Hof op dit punt beschouwd worden als strijdig met rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM). Dat Hof

---

³⁵ Unia, *Juridisch advies gericht tot de verantwoordelijken van overheidszwembaden in Vlaanderen over lichaamsbedekkende zwemkleding*, Brussel, 10 juli 2017, 10.

³⁶ GwH 6 december 2012, nr. 145/2012, B.4.3. Zie ook *ibid.*, B.4.4. Parlementsleden hadden het dragen van de gezichtssluier meer bepaald aangemerkt als “*een schokkende achteruitgang van de rechten en vrijheden van de vrouwen, alsook van de gendergelijkheid*”, en als “*een beknopping van de fundamentele rechten van de vrouw*”, “*een symbool van onderwerping*”. Of nog, als “*een schending van haar waardigheid*”. Zie in de parlementaire voorbereidingen: *Parl.St. Kamer* 2010-11, nr. 53-219/4, 9, 10 en 12; *Parl.St. Kamer*, 2009-10, nr. 52-2289/5, 7, 10-11, 15, 27 en 30; *Parl.St. Kamer* 2010-11, CRIV 53 PLEN 30, 54, 56-59, 66 en 68. Zie o.a. J. Vrielink, S. Ouald Chaib en E. Brems, “The Belgian ‘Burqa Ban’. Legal Aspects of Local and General Prohibitions on Covering and Concealing One’s Face in Belgium”, Ferrari, A. (ed.), *The Burqa Affair Across Europe: Between Private and Public*, Aldershot, Ashgate, 2013, 143-170.

³⁷ GwH 6 december 2012, nr. 145/2012, B.23. Vgl. *ibid.*, B.37.2. Zie kritisch: J. Vrielink, “De Grondwet aan het gezicht onttrokken. Het Grondwettelijk Hof en het ‘boerkaverbod’”, *Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht* 2013, nr. 4, 250-260.

³⁸ GwH 6 december 2012, nr. 145/2012, B.23. Vgl. *ibid.*, B.37.2.

aanvaardde, bij de beoordeling van de Franse en Belgische verboden op gezichtsbedekking, vrouwenrechten en menselijke waardigheid zelfs niet als legitieme doelen. Specifiek inzake vrouwen die uit vrije wil een gezichtssluier dragen, gaf het Hof aan dat een staat “*cannot invoke gender equality in order to ban a practice that is defended by women such as the applicant*”.³⁹ Kortom: mensen kunnen en mogen niet tegen de legitieme uitoefening van hun eigen rechten worden ‘beschermd’.⁴⁰

Als zulks al niet het geval kan zijn in verband met de gezichtssluier, dan lijkt het bijzonder twijfelachtig dat een dergelijk argument wel aanvaard zou (kunnen) worden bij (een immers minder bedekkende) boerkini, die het gezicht vrij laat.

(ii) *Gendergelijkheid in geval van dwang*

41. Biedt de hypothese van *dwang* meer aanknopingspunten voor een verbod?

Het Grondwettelijk Hof vond, inzake de wet op gezichtsbedekking, van wel. Waar het gaat om dwang, zo stelde het Hof, kan je er sowieso van uitgaan dat “*fundamentele waarden van een democratische samenleving*” zich daartegen verzetten en een verbod op gezichtsbedekking rechtvaardigen; *prima facie* lijkt daarin *mutatis mutandis* eventueel ook een argument voor een verbod op de boerkini in gevonden te kunnen worden, in geval van dwang.⁴¹

Het Europees Hof ging op deze hypothese eerder impliciet in, omdat die voor de betrokken verzoeksters niet zo relevant was. Het Hof volstond ermee te zeggen dat “*a State Party which, in the name of gender equality, prohibits anyone from forcing women to conceal their face*” daarmee een legitiem doel nastreeft in de zin van artikelen 8 (recht op privacy) en artikel 9 (godsdienstvrijheid). Daarmee is niet gezegd dat het Hof ook aanvaardt dat het een grondslag kan zijn voor een verbod op het *dragen* van de kleding (of het (anderszins en bijkomend) sanctioneren van de draagsters). Uit het feit dat het Hof vrouwenrechten in algemene zin (zelfs) niet als legitiem doel aanvaardt voor de grondrechteninperking die het boerkaverbod inhoudt, moet eerder afgeleid worden van niet.⁴²

---

³⁹ EHRM 1 juli 2014, *SAS t. Frankrijk*, § 119. Voor een vergelijking van het arrest van het Grondwettelijk Hof en het EHRM, zie J. Vrieling, “Boerkabattle: Grondwettelijk Hof vs. Europees Hof”, *De Juristenkrant* 2014, nr. 295, 2.

⁴⁰ Ook uit andere rechtspraak van het Hof volgt dat vrijheden, waaronder de godsdienstvrijheid, en persoonlijke autonomie inhouden dat mensen dingen kunnen doen waarvan anderen denken dat die schadelijk zijn voor henzelf. Zo oordeelde het Hof dat persoonlijke autonomie “*peut également inclure la possibilité de s’adonner à des activités perçues comme étant d’une nature physiquement ou moralement dommageables ou dangereuses pour sa personne*” (EHRM 17 februari 2005, *K.A. en A.D. t. België*, § 83. Vgl.: EHRM 29 april 2002, *Pretty t. Verenigd Koninkrijk*, § 66). Met andere woorden, zelfs wanneer een bepaalde praktijk voor een persoon schadelijk is (of als zodanig wordt gepercipieerd), moet men rekening houden met iemands persoonlijke autonomie.

⁴¹ GwH 6 december 2012, nr. 145/2012, B.22.

⁴² EHRM 1 juli 2014, *SAS t. Frankrijk*, § 119. Zie ook: J. Vrieling, “Boerkabattle: Grondwettelijk Hof vs. Europees Hof”, *De Juristenkrant* 2014, nr. 295, 2.

Ook op dit punt lijkt het dus bij nader inzien twijfelachtig of er aan het arrest van het Grondwettelijk Hof, bij analogie, een argument ontleend zou kunnen worden.

42. Het advies van de Genderkamer stelt – hoewel het niet expliciet ingaat op de veronderstelling van dwang – *in algemene zin* dat gendergelijkheid geen grondslag kan bieden voor een verbod. Aangenomen lijkt dus te mogen worden dat dat ook geldt in de veronderstelling van dwang.

Dat laat verdere praktische problemen bij het vaststellen van eventuele dwang nog onverlet. Bij vrijwilligheid kan gendergelijkheid expliciet *geen* grondslag zijn voor een boerkiniverbod (*supra* i). Zelfs als we er – hypothetisch – van zouden uitgaan dat het principieel toegelaten zou zijn om het dragen van boerkini's te verbieden ingeval van *dwang*, dan is het in de praktijk in de regel onmogelijk om in de context van een zwembad te bepalen wie dergelijke kledij op grond van dwang draagt en wie dat doet uit vrije wil.

Tot slot kunnen er, zoals Unia aangeeft, principiële vragen worden gesteld bij het 'aanpakken' van eventuele gevallen van dwang, door middel van een verbod en daarmee bij de pertinentie van een verbod in het licht van het doel van vrouwenrechten en keuzevrijheid:

*“Unia ontkent niet dat in sommige gevallen dwang wordt uitgeoefend op vrouwen om zich op een bepaalde wijze te kleden. Wel menen we dat een verbod niet het meest aangewezen antwoord op deze situaties is. Integendeel: het achterliggende principe van een dergelijk verbod is ook een vorm van dwang (...).”*⁴³

Bovendien is – nog altijd in het kader van de pertinentie – de vraag wat men dan van die maatregel hoopt te bekomen: als een vrouw dermate onderdrukt wordt dat ze een boerkini moet dragen, dan wordt zij niet plots bevrijd door het verbod. Het is waarschijnlijker dat ze nadien helemaal niet meer zal mogen zwemmen. De maatregel lijkt in die zin de onderdrukte vrouw in haar rechten en mogelijkheden te treffen, hetgeen (opnieuw) niet lijkt bij te dragen aan vrouwenrechten.

In dit verband kan ook verwezen worden naar de (toenmalige) Nederlandse Commissie Gelijke Behandeling (het huidige College voor de Rechten van de Mens), die wees op de positieve impact op vrouwenrechten van het toelaten dat vrouwen mogen zwemmen in bedekkende zwemkledij (en omgekeerd dus de negatieve impact van een verbod op dergelijke kleding: “[D]e Commissie (...) benadrukt dat een lichaamsbedekkend badpak een bijdrage kan leveren aan de integratie, de zwemvaardigheid en de gezondheid van Islamitische vrouwen”.⁴⁴

---

⁴³ Unia, *Juridisch advies gericht tot de verantwoordelijken van overheidszwembaden in Vlaanderen over lichaamsbedekkende zwemkleding*, Brussel, 10 juli 2017, 10.

⁴⁴ Nederlandse Commissie Gelijke Behandeling, 13-03-2009, par. 3.24. Zie hierover meer uitvoerig *infra* 4a.

(d) Ecologische/economische argumenten

43. Soms worden ook ecologische argumenten naar voren geschoven om boerkini's en/of andere lichaamsbedekkende badkledij te verbieden. Daarbij gaat het dan enerzijds om de claim dat meer stof meer water zou absorberen (zodat water verloren zou gaan en verspild zou worden en het zwembad vaker bijgevuld moet worden) (i) en anderzijds om het (eventuele) feit dat het dragen van boerkini's en/of andere lichaamsbedekkende badkledij zou nopen tot het toevoegen van meer chloor in het water (ii).

(i) Absorptie

44. Voor zover de bekommernis erin bestaat dat er mogelijk veel (meer) *water geabsorbeerd* zou kunnen worden door de bedekkende kledij, lijkt het ecologische argument alvast (te) dubieus om een verbod op te kunnen grondvesten.

In dit verband moet bijvoorbeeld worden vastgesteld dat de boerkini's ontworpen zijn als zwemkledij, en dus gemaakt zijn van zwempakstof, zoals ook het Agentschap voor Zorg en Gezondheid aangeeft (*supra*). De fabrikant van de boerkini geeft bovendien duidelijk op haar website aan dat deze zwemkleding waterafstotend is. Opname van water is dus in beginsel ook voor de boerkini, ondanks het feit dat die meer (bad)stof bevat dan veel andere zwemkledij, zeer beperkt.

Bovendien dient dienaangaande te worden opgemerkt worden dat het Vlaams Reglement betreffende de Milieuvergunning (VLAREM II) voorschrijft dat “*per bader en per dag (...), behoudens toelating toegestaan door de milieupart of milieugezondheidskundige van de afdeling, bevoegd voor het toezicht op de volksgezondheid, minimaal 30 liter vers water [wordt] toegevoegd*” (VLAREM II, Art. 5.32.9.2.2., §5). Unia stelt hierover in haar advies dat het moeilijk is “*in te zien hoe deze toevoeging van 30 liter water per bader per dag onvoldoende zou zijn om eventuele extra waterabsorptie door lichaamsbedekkende zwemkleding te compenseren*”.⁴⁵

Ook het Agentschap Zorg en Gezondheid stelde zich op dit standpunt: “*In de VLAREM-voorwaarden voor zwembaden is vastgelegd dat er per bader per dag minimaal 30 liter vers water toegevoegd moet worden. Dit ter compensatie van het water dat geloosd wordt bij het spoelen van de filters en van het water dat verloren gaat als gevolg van verdamping, spatten of dat wordt meegenomen door de baders (haren, kleding, lichaam). Het extra waterverlies dat mogelijk gecreëerd wordt door het zwemmen met een boerkini wordt ruim hierdoor aangevuld.*”

---

⁴⁵ Unia, *Juridisch advies gericht tot de verantwoordelijken van overheidszwembaden in Vlaanderen over lichaamsbedekkende zwemkleding*, Brussel, 10 juli 2017, 11.

(ii) *Chloor*

45. Eveneens in verband met ecologie, maar mede in combinatie met hygiëne, wordt soms gesteld dat – indien er door het dragen van boerkini's of andere lichaamsbedekkende zwemkledij meer bacteriën in het water terechtkomen – er meer chloor aan het water moet worden toegevoegd, hetgeen een ecologische weerslag heeft (naast eventueel ook een weerslag op de gezondheid van zwemmers).

Dat veronderstelt echter ten eerste dat er een hygiëne-impact zou zijn door het dragen van boerkini's, hetgeen in het licht van het voorgaande als niet-vaststaand lijkt te moeten worden beoordeeld (*supra*).

Wat het chloorgehalte betreft, dient te worden opgemerkt dat het Vlaams Reglement betreffende de Milieuvergunning (VLAREM II) het *Vlaams Agentschap voor Zorg en Gezondheid* aanwijst als toezichthouder op het gehalte “trichlooraminen in de lucht” (VLAREM II, Art. 5.32.9.2.1., §9).⁴⁶

Bijgevolg lijkt het weinig waarschijnlijk dat, mocht het Vlaams Agentschap voor Zorg en Gezondheid enig verband hebben gevonden tussen het zwemmen in een bedekkend zwempak/burkini en de hoeveelheid chloordampen in de lucht, het dit niet zou hebben vermeld in zijn bovengenoemd advies gericht aan Unia.

(e) *Neutraliteit*

46. Een volgend argument dat in enkele gevallen wordt aangehaald voor een verbod is (levensbeschouwelijke) neutraliteit. Zeker in de context van de overheid is dit argument gekend, zij het dat het vaker in andere overheidscontexten wordt gehanteerd, zoals bij loketten of in het onderwijs. Ook voor publieke zwembaden wordt echter soms aangehaald dat ze neutrale en onpartijdige openbare dienstverlening moeten waarborgen ten aanzien van burgers. Boerkini's zouden hiermee dan, gezien hun (deels) religieuze karakter, op gespannen voet staan.

Ook voor private zwembaden zou men een soortgelijk argument kunnen formuleren, naar analogie van wat in *andere* private ondernemingen soms gebeurt. Meer en meer wordt neutraliteit immers ook ingeroepen door private (commerciële) actoren. In België was dat

---

⁴⁶ “De richtwaarde voor het gehalte aan trichlooraminen in de lucht bedraagt 300 µg/m³ en de grenswaarde bedraagt 500 µg/m³. Het gehalte aan trichlooraminen wordt door en op kosten van de exploitant gecontroleerd op gemotiveerd verzoek van de toezichthouder van het Vlaams Agentschap voor Zorg en Gezondheid. Het tijdstip, de apparatuur en de meetmethode zijn goedgekeurd door de toezichthouder van het Vlaams Agentschap voor Zorg en Gezondheid.”

eerder het geval in de Hema-zaak⁴⁷ en de zaak Achbita/G4S⁴⁸ en ook in Frankrijk zie je het geregeld.⁴⁹ Het is dus niet uitgesloten dat private zwembaden zulks eveneens zouden doen.

47. Kan neutraliteit in die gevallen ook als grondslag dienen om de boerkini te verbieden aan zwemmers?

Dit lijkt in de huidige stand van de rechtspraak niet het geval: het neutraliteitsprincipe betekent – zowel in publieke als eventuele in de recentere private toepassing ervan – dat de dienstverlener zich neutraal moet (of, waar het om private context gaat: mag) opstellen. Het gaat evenwel uitdrukkelijk niet om de *gebruikers/klanten*.

Dat uitgangspunt geldt zowel in de publieke als in de private context. Zo bevestigde de Raad van State, voor die eerstgenoemde context, in diens principearrest van 14 oktober 2014 dat er geen verplichting tot neutraliteit geldt voor de gebruikers van een publieke dienst, terwijl deze verplichting wel kan (maar overigens ook niet *moet*) gelden voor de verstrekkers ervan.⁵⁰ Wanneer deze overweging naar analogie wordt toegepast op de boerkinikwestie, dan lijken we te moeten concluderen dat er géén neutraliteitsplicht kan gelden voor de *gebruikers* van een publiek zwembad, doch enkel voor de publieke dienstverstrekkers, met name de beheerders van het zwembad. Dit is – opnieuw naar analogie – eventueel slechts anders wanneer de gebruikers zich zouden gedragen op een wijze die het aanbieden van neutrale dienstverlening onmogelijk zou maken (bijv. door storend proselytisme of vormen van drukuitoefening).⁵¹

---

⁴⁷ Op 2 januari 2013 stelde de arbeidsrechtbank in Tongeren discriminatie vast in hoofde van de winkelketen HEMA, die een moslima ontslagen had na klachten van klanten over haar hoofddoek. De rechtbank zag het ontslag als een vorm van directe discriminatie op grond van geloof, daar HEMA – ondanks beweringen dienaangaande – niet kon aantonen dat er een duidelijk neutraliteitsbeleid bestond op het ogenblik van de feiten. De rechtbank gaf echter aan dat de kwestie anders zou liggen als HEMA (wel) een duidelijk neutraliteitsbeleid had nagestreefd. Het weigeren of ontslaan van werknemers die hoofddoeken of andere politieke, religieuze of filosofische symbolen zou dragen, zou volgens de rechtbank dan wel gerechtvaardigd zijn.

⁴⁸ Arb. Rb, Antwerpen, 27 april 2010, www.unia.be; Arbeidshof Antwerpen, 23 december 2011, www.unia.be. Zie ook HvJ, 14 maart 2017, C-157/15 (*Achbita*).

⁴⁹ In Frankrijk betreft de bekendste zaak de kwestie ‘*Baby Loup*’. In die zaak ging het om een Franse crèche die het een medewerkster (een vice-directrice zelfs) ontzegde om voortaan een hoofddoek te dragen, vanuit neutraliteits- en laïciteitsoverwegingen. Ontslag volgde omdat de dame zich niet neerlegde bij het verbod. Een lange juridische strijd volgde, waarvan de uiteindelijk uitkomst was dat het neutraliteitsargument aanvaard werd (als wezenlijke en bepalende beroepsvereiste). Zie Conseil de prud’hommes de Mantes-la-Jolie, 13 december 2010, nr. 10/00587, *Revue de droit du travail*, 2011, 182 Cour d’Appel de Versailles, 27 oktober 2011, nr 10/0562, Cour de Cassation française (Chambre sociale), 13 maart 2013, nr. 11. 28. 845, Cour d’Appel de Paris, 27 november 2013; nr. 13/02981, Cour de Cassation française (ass. plénière), 25 juni 2014, nr. 13-28.368.

⁵⁰ RvSt, nr. 228.752, 14 oktober 2014, in de zaak A.209.364/IX-8089, § 23.4.

⁵¹ Vgl. bijv. op dit punt wat de Raad van State oordeelde in verband met verboden op levensbeschouwelijke kentekens voor leerlingen. De Raad stelt dat de aangevoerde ‘neutraliteit’ – ter rechtvaardiging van het verbod – niet zomaar kan worden toegepast op leerlingen, omdat leerlingen geen ambtenaren zijn. Alleen als het gedrag van leerlingen het onmogelijk maakt voor de school om nog een neutrale schoolomgeving te waarborgen, dan kan opgetreden kan worden. Dat kan het geval zijn wanneer sprake is van actief en storend proselitisme of sociale druk op medeleerlingen.

Ook de Franse Raad van State oordeelde overigens ten aanzien van de boerkiniverboden op het strand – die in 2016 in sommige Franse badsteden werden ingevoerd dat neutraliteit (*laïcité*) hiervoor geen argument kon zijn, in tegenstelling tot hetgeen her en der was aangevoerd (zie uitvoeriger: *infra* 4a).⁵²

Voor de private context geldt dit uitgangspunt zelfs *a fortiori*, daar zelfs de mogelijkheden om werknemers op grond van neutraliteitsoverwegingen het dragen van religieuze kentekens te verbieden, beperkt is tot zij die in (visueel) contact komen met klanten.⁵³ Maar opnieuw geldt dat die klanten niet gehouden kunnen worden aan door de onderneming opgelegde overwegingen van neutraliteit.⁵⁴

48. Het is – opnieuw: in de huidige stand van de rechtspraak – veeleer zo dat het neutraliteitsbeginsel juist geschonden wordt door te *weigeren* om gebruikers met boerkini's of andere lichaamsbedekkende zwempakken toe te laten (dus nog naast andere voornoemde rechten en beginselen zoals het discriminatieverbod en de godsdienstvrijheid: *supra* III.C.2).

Dit wordt ook bevestigd door een vonnis van de Rechtbank van eerste aanleg Gent, waarop we later nog uitvoeriger ingaan (*infra* 4b). De rechter geeft daarin aan dat het de taak van de overheid is om de wederzijdse tolerantie tussen verschillende bevolkingsgroepen te bevorderen. Dat principe wordt pas gerespecteerd door mensen “*toe te laten middels het dragen van een aangepaste zwemkledij deel te nemen aan het zwemmen in de door de overheid voorziene zwembaden*”.⁵⁵

Dit uitgangspunt vindt ook weer steun in rechtspraak van de Raad van State. Zo oordeelde de Raad dat de plicht tot neutraliteit van de overheid niet kan of mag betekenen dat het pluralisme moet worden uitgeschakeld om religieuze spanningen weg te nemen, maar dat de overheid er net voor moet zorgen dat verschillende groepen elkaar leren tolereren.⁵⁶ Ook het EHRM oordeelde al dat “*the State's duty of neutrality and impartiality is incompatible with any power*

---

⁵² Stellende dat men zich niet kon baseren op “*d'autres considérations*” buiten “*l'ordre public (...) le bon accès au rivage, la sécurité de la baignade ainsi que l'hygiène et la décence*” waar het ging om het beperken van de toegang tot het strand. En ook op grond van die overige overwegingen bevond de Raad de verboden overigens disproportioneel en een schending van de (o.a.) de godsdienstvrijheid.

⁵³ Zie HvJ, 14 maart 2017, C-157/15 (*Achbita*).

⁵⁴ Zie o.a. J. Vrielink, “Multiculturaliteit in de onderneming: de casus van religieuze kentekens”, in IBJ-IJE, De nieuwe uitdagingen voor de onderneming - L'entreprise face à ses nouveaux défis, Gent, Larcier, 2019, 213-227.

⁵⁵ REA Gent, 5 juli 2018, www.unia.be.

⁵⁶ RvS 14 oktober 2014, nr. 228.748, 68; RvS 14 oktober 2014, nr. 228.752, 46; EHRM 1 juli 2014, *S.A.S. t. Frankrijk*, nr. 43835/11, § 127. Zie voor een gelijkaardige redenering het arrest van het Grondwettelijk Hof dat binnen de context van deze procedure gewezen werd: “*Het neutraliteitsbeginsel brengt voor de bevoegde overheid evenwel niet alleen een onthoudingsplicht met zich mee – in de zin van een verbod om filosofische, ideologische of godsdienstige opvattingen te benadelen, te bevorderen of op te leggen -, maar ook, in bepaalde omstandigheden, een positieve verplichting, voortvloeiende uit de grondwettelijk gewaarborgde keuzevrijheid van de ouders, om het gemeenschapsonderwijs op dusdanige wijze te organiseren dat de 'positieve erkenning en waardering van de verscheidenheid van meningen en houdingen' er niet door in het gedrang komt*” (GwH 15 maart 2011, nr. 40/2011, B.9.6).

on the State's part to assess the legitimacy of religious beliefs or the ways in which those beliefs are expressed [...]".⁵⁷

Dit lijkt *a fortiori* te gelden voor publieke sportfaciliteiten zoals zwembaden, omdat die zoveel mogelijk voor eenieder zouden moeten openstaan. Dit werd ook opgemerkt door de Nederlandse Commissie Gelijke Behandeling in een gelijkaardige zaak (*infra* 4a):

“De Commissie acht het weigeren van zwemmers tijdens de uren dat het zwembad voor alle publiek is geopend een zwaar middel, juist omdat verweerder het tot zijn taak rekent om de algemene toegankelijkheid van het zwembad te waarborgen”.⁵⁸

(f) Aanstootgevendheid en ‘samen-leven’ (le vivre ensemble)

49. Tot slot zijn er overwegingen van aanstoot en moraliteit die soms ingeroepen worden: andere gebruikers van het zwembad zouden boerkini's als sociaal choquerend of aanstootgevend (kunnen) ervaren en/of maatschappelijke wegvoeglijkheidsnormen zouden zich in het algemeen verzetten tegen het toelaten van dergelijke zwemkledij.

50. Nu geeft Unia in haar advies aan dat wat de (potentiële) negatieve reacties van andere gebruikers van het zwembad betreft, *“het belangrijk [is] om te benadrukken dat de legitieme doelstelling geen verband mag houden met discriminatoire motieven”*: *“Gelet op de tekst en de geest van de antidiscriminatiewetgeving kunnen negatieve reacties van andere gebruikers dan ook niet ingeroepen worden als legitiem doel en kunnen ze dus geen onderscheid rechtvaardigen. Dit is bevestigd geweest door de rechtspraak”*.⁵⁹

In beginsel klopt dat: een (legitiem) doel mag niet discriminatoir zijn en ook discriminatoire vragen van andere gebruikers of klanten mogen niet dienen voor een eventueel verbod op religieuze kentekens of kledij.⁶⁰

51. Dat gezegd zijnde, werd een doel dat enigszins verwant lijkt aan elementen van aanstoot en sociale moraliteit wel aanvaard door het EHRM als legitiem om het verbod op gezichtsbedekking (boerkaverbod) op te baseren. Bovendien achtte het Hof dat doel het enige in het licht waarvan het verbod ook evenredig was. Het ging daarbij om een argument waar veelal naar verwezen wordt als het ‘*vivre ensemble*’ of ‘samen-leven’, waarbij – wat betreft

---

⁵⁷ EHRM, S.A.S. t. Frankrijk, No. 43835/11, 01 juli 2014, § 55. *Vrije vertaling*: “De verplichting van de staat tot neutraliteit en onpartijdigheid is niet verenigbaar met eender welke bevoegdheid aan de zijde van de Staat om de legitimiteit van religieuze overtuigingen, of de wijze waarop deze worden geuit, te beoordelen [...]

⁵⁸ Nederlandse Commissie Gelijke Behandeling, 13 maart 2009, par. 3.24.

⁵⁹ Daarbij verwijzend naar: Antwerpen, 17 november 1995, Vz. Arbrb. Gent, 26 maart 2007 en Conclusie Advocaat-generaal Póiares Maduro van 12 maart 2008 in de zaak Feryn (par. 18).

⁶⁰ Zie, wat betreft private context o.a. HvJ 10 juli 2008, C-54/07, ECLI:EU:C:2008:397 (*Feryn*); HvJ, 2017, C-188/15 (*Bouagnaoui*), nrs. 41-42. Aangaande de overheidscontext, zie o.a. E.H.R.M., arrest L. & V. t. Verenigd Koninkrijk van 9 januari 2003.

de gezichtssluier – het (beweerde) antisociale karakter van het dragen van dat kledingstuk centraal stond.

Tegelijk was het centrale onderdeel van het argument ‘samen-leven’, in de context van het boerkaverbod, dat het ging om een gebrek aan contact met anderen door het feit dat het gezicht niet getoond werd. Het Hof overwoog, inzake de legitimiteit van het doel, bijvoorbeeld meer bepaald:

*“The Court takes into account the respondent State’s point that the face plays an important role in social interaction. It can understand the view that individuals who are present in places open to all may not wish to see practices or attitudes developing there which would fundamentally call into question the possibility of open interpersonal relationships, which, by virtue of an established consensus, forms an indispensable element of community life within the society in question. The Court is therefore able to accept that the barrier raised against others by a veil concealing the face is perceived by the respondent State as breaching the right of others to live in a space of socialisation which makes living together easier”.*⁶¹

Dit element is echter afwezig bij de boerkini, daar die het gezicht geheel vrij laat.⁶² In het ruimere licht van andere rechtspraak van het Hof rond het publiekelijk dragen door gewone burgers van religieuze kledij (buiten specifieke contexten als scholen) – waaronder in de context van rechtbanken (zowel als verdachte als als burgerlijke partij)⁶³ en in het openbare leven in het algemeen⁶⁴ – lijkt te moeten worden afgeleid dat een verbod moeilijk denkbaar is.

3. Specifieke rechtspraak over boerkini

52. Aangaande de meeste voor een verbod op de boerkini en/of andere lichaamsbedekkende zwemkledij aangevoerde argumenten lijken dus bij nadere analyse geen eenduidige grond te bieden voor een dergelijk verbod. In het voorgaande kwam al aan bod dat dit ook de zienswijze lijkt te zijn die je kan afleiden uit het supra- en internationale recht. Ook als we kijken naar nationale rechtspraak in andere landen dan zijn de ons bekende oordelen zodanig dat ze in de regel geen verboden toelaten (a). Binnen België zijn drie uitspraken, specifiek inzake zwembaden, bekend, waarvan twee het verbod discriminatoir achtten en een

---

⁶¹ EHRM, S.A.S. t. Frankrijk, No. 43835/11, 01 juli 2014, § 122.

⁶² Er bestaat overigens wel ook zoiets als de ‘facekini’, die vooral door enkelingen in Azië wordt gedragen: het gaat om een badmuts die eveneens het grootste deel van het gezicht bedekt. Voor een eventueel verbod daarop zou een analogie met (het argument inzake ‘samen leven’ inzake) de gezichtssluier wel overtuigender zijn. Zie N. Dillen, “Na boerkini, de facekini: dit dragen vrouwen wereldwijd op het strand”, *HLN*, 31 augustus 2016.

⁶³ Zie resp. EHRM, Hamidovic t. Bosnie-Herzegovina, No. 57792/15, 5 december 2017; EHRM, Lachiri t. België, No. 3413/09, 18 september 2018.

⁶⁴ EHRM 23 februari 2010, *Ahmet Arslan e.a. t. Turkije*.

het aanvaardde (b). In het voorgaande kwamen diverse van deze uitspraken al zijdelings of meer rechtstreeks aan bod. Hier zetten we ze nog eens systematisch op een rij.

(a) Frankrijk en Nederland

53. In Frankrijk werden enkele lokale verboden – ingesteld op grond van diverse van de in het voorgaande aangehaalde argumenten (waaronder neutraliteit/*laïcité*, veiligheid, openbare orde etc.) – ongrondwettig bevonden door de Raad van State (*Conseil d'état*). De Raad oordeelde dat geen van de aangevoerde doelstellingen een grondslag kon vormen voor de verboden en dat de maatregel fundamentele mensenrechten in het gedrang bracht, met name de godsdienstvrijheid, de bewegingsvrijheid alsook de persoonlijke vrijheid:

*“L'arrêté litigieux a ainsi porté une atteinte grave et manifestement illégale aux libertés fondamentales que sont la liberté d'aller et venir, la liberté de conscience et la liberté personnelle.”*⁶⁵

54. In Nederland zijn voorts diverse uitspraken gedaan door de Commissie Gelijke Behandeling (het huidige College voor de Rechten van de Mens) specifiek over zwembaden die boerkini's verboden. In een van die zaken voerde het zwembad zelfs geen argumenten aan voor het feit dat iemand met een boerkini geweigerd was (men gaf toe dat er sprake was geweest van een beoordelingsfout waarbij medewerkers abusievelijk hadden ingeschat dat het niet ging om geëigende zwemkledij), zodat de vaststelling van discriminatie zich opdrong.⁶⁶

In het andere geval ging het om een publiek (gemeentelijk) zwembad, waar een praktijktest was gedaan met een boerkini. De testpersoon werd op grond van het in het zwembad geldende kledingreglement de toegang ontzegd: dat reglement hield onder meer in dat lichaamsbedekkende zwemkleding niet is toegestaan tijdens de uren dat het zwembad voor alle publiek geopend is. De Commissie oordeelde dat door dit reglement vrouwen worden getroffen die vanwege hun godsdienstige overtuiging willen zwemmen in een lichaamsbedekkend badpak. Daardoor maakte de gemeente als beheerder van het zwembad een indirect onderscheid op grond van godsdienst dat gerechtvaardigd moest kunnen worden.

De rechtvaardiging in dit soort zaken onder Nederlands recht is sterk analoog aan die onder de federale Belgische en Vlaamse discriminatieregelgeving: er moet sprake zijn van een objectieve en redelijke rechtvaardiging. De gemeente had aangevoerd dat een verbod op

---

⁶⁵ Conseil d'Etat, ordonnance dd. 26 août 2016, Ligue des droits de l'homme e.a. & Association de défense des droits de l'homme collectif contre l'islamophobie en France. Vrije vertaling: “*Het litigieuze besluit heeft zodoende een zware en manifest illegale aantasting tot gevolg van de fundamentele vrijheden, te weten de vrijheid van komen en gaan, de gewetensvrijheid en de persoonlijke vrijheid*”.

⁶⁶ Commissie Gelijke Behandeling, 4 oktober 2010, 2010-145.

lichaamsbedekkende zwemkleding werd gehanteerd om de ‘goede sfeer’, de ‘hygiëne’ en de ‘veiligheid’ in het zwembad te kunnen handhaven.

De Commissie oordeelde echter dat de evenredigheidstoets in dezen niet vervuld was. Wat betreft hygiëne en veiligheid werd niet aangetoond hoe deze in het gedrang zouden komen door de boerkini of andere lichaamsbedekkende kledij en ook wees de Commissie erop dat er op het punt van de noodzakelijkheid alternatieven zijn waarmee dezelfde doelen kunnen worden bereikt en waarmee geen onderscheid op grond van godsdienst wordt gemaakt.

Specifiek ten aanzien van het argument dat een verbod op lichaamsbedekkende zwemkleding nodig is om te voorkomen dat tussen de zwemmers onderling ongemakkelijke gevoelens ontstaan door het verschil van meer en minder gekleed zijn, overwoog de Commissie dat het weigeren van zwemmers tijdens de uren dat het zwembad voor ale publiek is geopend een zwaar middel, *“juist omdat de gemeente het tot zijn taak rekent om de algemene toegankelijkheid van het zwembad te waarborgen”*:

“Een middel is echter, ongeacht de zwaarte, noodzakelijk als het in redelijke verhouding staat tot het doel en er geen alternatief voorhanden is waarmee geen onderscheid wordt gemaakt. Hoe zeer begrijpelijk ook dat de gemeente nastreeft om mogelijk ongemakkelijke gevoelens bij zwemmers te voorkomen, staat het middel om zwemmers in lichaamsbedekkende zwemkleding de toegang te weigeren niet in evenredige verhouding tot dit doel.”

Kortom, de handelwijze van de gemeente – als beheerder van het zwembad – kwam neer op indirecte discriminatie op grond van godsdienst.⁶⁷

(b) België

55. In België zelf zijn intussen drie uitspraken beschikbaar inzake boerkiniverboden in zwembaden. Twee daarvan leidden tot de uitkomst dat het verbod als on(grond)wettig werd beoordeeld (i), terwijl in de derde uitspraak het verbod werd aanvaard (ii). Tegen alle betrokken vonnissen werd evenwel beroep ingesteld. Die beroepen waren ten tijde van dit schrijven nog hangend.

(i) Verbod verworpen

56. In twee vonnissen van de Gentse rechtbank van eerste aanleg – over publieke zwembaden in resp. Merelbeke⁶⁸ en Gent⁶⁹ – werd in juli 2018 geconcludeerd dat – bij correct gebruik en mits het om correcte (zwem)kledij gaat – lichaamsbedekkende zwemkledij aan

---

⁶⁷ Commissie Gelijke Behandeling, 13 maart 2009, 2009-15.

⁶⁸ REA Gent, 5 juli 2018, 17/3311/A, www.unia.be.

⁶⁹ REA Gent, 5 juli 2018, 17/3312/A, www.unia.be.

hygiënische eisen voldoet en geen obstakel inhoudt voor de veiligheid, noch voor de drager ervan, noch voor andere gebruikers van het zwembad.

Beide uitspraken zijn sterk gelijklopend. Beperkte verschillen verklaren zich vooral door de formulering van de respectievelijke verboden. In het geval van het Gentse zwembad ging het om een gebod om ‘aangepaste [zwem]kledij te dragen’ waarbij een draagster van een boerkini werd geweigerd. In het Merelbeekse geval betrof het een bepaling waarin de boerkini expliciet werd verboden, naast andere kledij.⁷⁰ In het eerste geval kwam men derhalve tot de slotsom van een indirecte discriminatie, in het tweede geval concludeerde de rechtbank tot directe discriminatie. De rechtvaardigingstoets in beide gevallen betrof evenwel een analoge objectieve en redelijke rechtvaardigingstoets.

De rechtbank concludeerde in beide zaken om te beginnen, met de eisers, dat het “*niet uitgesloten is dat*” personen boerkini’s wensen “*te dragen vanuit religieuze motieven*” (iets wat door de verweerdere betwist was)⁷¹ en dat het voorts – in aansluiting bij vaste nationale en internationale rechtspraak – niet aan “*een rechtbank toekomt zich uit te spreken over de legitimiteit van de wijze waarop een religieuze overtuiging wordt gemanifesteerd*”: “*eiseres hoeft dan ook niet aan te tonen dat zijn een bepaalde handeling stelt als een verplichting die haar godsdienst haar oplegt*”.⁷² Kortom, door het verbod was er een indirecte (Gent) dan wel directe (Merelbeke) band met een religie(uze groep).

Aangaande de aangevoerde rechtvaardiging verwijzen beide uitspraken op het punt van de hygiëne naar het reeds herhaaldelijk aangehaalde advies van 18 maart 2016 van het Agentschap Zorg en Gezondheid, waarin “*heel duidelijk [wordt] gezegd dat het verbieden van burkini’s omwille van hygiënische redenen niet gepast is*”.⁷³ Voorts luidt het in het vonnis inzake het Merelbeekse zwembad aanvullend dat “*de verweerdere niet [aan]tonen (...) dat het weigeren om medische redenen of het onderzoek naar een grondige reiniging of nog het nagaan of geen andere kledij wordt gedragen moeilijker zou zijn voor de zwemmers met of zonder bedekkend badpak*” en dat bovendien moet worden onderstreept “*dat in realiteit geen van deze controles ook daadwerkelijk wordt uitgeoefend om reden dat de doelstelling van een goede hygiëne staat of valt met de wijze dat de gebruikers van het zwembad dagdagelijks met hun hygiëne omgaan*”.⁷⁴ Dat een gebruiker “*al dan niet nog een onderbroek draagt*”, zo luidt

---

⁷⁰ De bepaling in het intern reglement luidde als volgt: “9. Zwemkleding, zwem- en duikmateriaal. Onderzwemkleding wordt verstaan voor heren een aansluitende zwembroek, voor dames een badpak of bikini. In deze zwemkledij mogen geen zakken en/of ritssluitingen [sic]. Enige andere vorm van kledij zoals ondergoed, ermuda’s, shorts, T-shirts, kleedjes, rokjes, burkini’s enz. worden om hygiënische/ecologische redenen niet toegestaan”.

⁷¹ Verweerdere voerden o.a. aan dat eisers de exacte geloofsregels uit de islam/Koran niet vermeldden.

⁷² REA Gent, 5 juli 2018, 17/3311/A, r.o. 4.7, www.unia.be; REA Gent, 5 juli 2018, 17/3312/A, r.o. 4.5 www.unia.be

⁷³ REA Gent, 5 juli 2018, 17/3311/A, r.o. 4.9, www.unia.be; REA Gent, 5 juli 2018, 17/3312/A, r.o. 4.8, www.unia.be.

⁷⁴ REA Gent, 5 juli 2018, 17/3311/A, r.o. 4.9, www.unia.be.

het, “is in beide gevallen niet na te gaan”. En tot slot kan bovendien “een minder ingrijpende maatregel genomen worden op vlak van hygiëne”.⁷⁵

Ook op het aspect van veiligheid verwijze beide uitspraken naar het advies van het Agentschap, dat op dit punt – zoals gezegd – stelt dat een “lichaamsbedekkend badpak geen obstakel vormt voor de veiligheid, noch voor de drager ervan, noch voor andere gebruikers van het zwembad”.⁷⁶ De verweerder zou verder niet in concreto hebben aangeduid “waarin de onveiligheid dan wel zou bestaan”, terwijl anderzijds “het feit dat het Agentschap Zorg en Gezondheid aangeeft dat er van onveiligheid geen sprake is (...) van groot belang [is] aangezien zij als overheidsinstantie het best geplaatst is om te rapporteren indien zich in het verleden op dat vlak veiligheidsproblemen zouden gesteld hebben”.⁷⁷ Ook verwijzen beide uitspraken naar het feit dat de boerkini in bepaalde pretparken met zwembaden wel toegelaten is (cf. *supra*) en dat “als er al sprake zou zijn van een veiligheidsrisico, dan zou dit eerder aan de orde zijn in deze pretparkzwembaden dan in een gewoon zwembad”.⁷⁸

Tot slot komt in het vonnis over het Gentse zwembad ook de kwestie van neutraliteit en ‘benuttingsgelijkheid’ nog aanvullend aan bod, als doelstellingen voor het onderscheid. De rechtbank overwoog ter zake dat “deze principes niet worden miskend door vrouwen met een bedekkend zwempak niet toe te laten”:

*“Het is inderdaad net de taak van de overheid om de wederzijdse tolerantie tussen verschillende bevolkingsgroepen te bevorderen. De voormelde principes worden met name pas gerespecteerd door de eiseres toe te laten middels het dragen van een aangepaste zwemkledij deel te nemen aan het zwemmen in de door de overheid voorzien zwembaden”.*⁷⁹

(ii) *Verbod aanvaard*

57. In de zaak voor de Antwerpse rechtbank van eerste aanleg ging het om een situatie waarin mensen zich aandienden bij een Antwerps stedelijk zwembad, met een “100% badstof tuniekje met daaraan een hoofddoek genaaid en een aansluitende broek tot de enkels”.⁸⁰ Na een telefoon deelde de loketmedewerker mee dat de bedekkende kledij niet toegelaten was. Een en ander zou gebaseerd zijn op art. 416 van de lokale politiecodex, waarin zwemkledij in de zwembaden verplicht omschreven wordt “voor dames/meisjes een badpak of bikini”, met

⁷⁵ REA Gent, 5 juli 2018, 17/3311/A, r.o. 4.9, www.unia.be.

⁷⁶ REA Gent, 5 juli 2018, 17/3311/A, r.o. 4.9, www.unia.be. Vgl. (beknopter) REA Gent, 5 juli 2018, 17/3312/A, r.o. 4.8, www.unia.be.

⁷⁷ REA Gent, 5 juli 2018, 17/3311/A, r.o. 4.9, www.unia.be. Vgl. (beknopter) REA Gent, 5 juli 2018, 17/3312/A, r.o. 4.8, www.unia.be.

⁷⁸ REA Gent, 5 juli 2018, 17/3312/A, r.o. 4.9, www.unia.be; REA Gent, 5 juli 2018, 17/3312/A, r.o. 4.8, www.unia.be.

⁷⁹ REA Gent, 5 juli 2018, 17/3312/A, r.o. 4.7, www.unia.be. Vgl. de aangehaalde uitspraak van de CGB: *supra* 4a.

⁸⁰ REA Antwerpen, 18 december 2018, 17/4789/A, www.unia.be.

de bijkomende vermelding dat de zwemkledij aansluitend moet zijn en specifiek uit stof bestemd voor zwemmen moet zijn gemaakt.

De vordering werd gevoerd op grond van indirecte discriminatie, gezien de neutrale aard van het (impliciete) verbod. De stad Antwerpen gaf aan dat het kledingvoorschrift is ingegeven door doelstellingen die verband houden met *“de waterkwaliteit, de hygiëne en de veiligheid van de baders”*.

De rechtbank overweegt inzake hygiëne dat de kledingvoorschriften en aangepaste kledij – *“namelijk aansluitend, proper en uit aangepaste stof”* – noodzakelijk zijn *“om vervuiling tegen te gaan en controle te kunnen houden op het naleven van de hygiënische voorschriften”*. Inzake de boerkini's die de eiserende partijen droegen stelt de rechtbank dat deze *“niet aansluitend”* is *“maar bestaat uit verschillende lagen, namelijk een pak met daarover een tuniek”*. Voorts stelt de rechtbank dat die *“tuniek niet aansluitend [is]”* en *“het lichaam [verhult] zodat er geen visuele controle mogelijk is van hetgeen eronder wordt gedragen”*. Ook het nut van andere maatregelen in verband met de waterkwaliteit *“zoals onder meer het douchen voor elke zwembeurt”* zou door dergelijke kledij verminderen, zo stelt de rechtbank (evenwel zonder bijkomend bewijs of onderzoek).

De rechter legt verder veel nadruk op het feit dat het (andersluidende) advies van het Agentschap Zorg en Gezondheid aangeeft dat er geen hygiënproblemen zijn *“bij correct gebruik”* (onze nadruk), en geeft aan dat controle op dat ‘correcte gebruik’ niet makkelijk is, zeker gezien de gelaagdheid van de kledij.⁸¹ Ook zou het onmogelijk zijn *“de aard van de gebruikte stoffen de eventuele onderkledij vast te stellen bij een kledij die bedekt wordt met een tuniek”*.

Qua veiligheid benadrukt de rechtbank de relatief loszittende aard, die – zo stelt de rechter – kan *“vasthaken aan allerhande obstakels (o.m. trappen, leuning, filterroosters...) met mogelijk ernstige gevolgen”* en ook zou *“loszittende kledij het werk van de redders”* bemoeilijken.

Zowel in het kader van hygiëne als in het kader van veiligheid acht de rechtbank daarmee het verbod gerechtvaardigd. Dat sommige recreatieparken de boerkini wel toelaten verandert daarvoor de rechtbank niets aan omdat die *“doorgaans anders geconcipieerd [zijn] dan de sportinfrastructuur die verwerende partij ter beschikking stelt en ook het gebruik en het personeelsbestand is niet overal hetzelfde”*.

---

⁸¹ Dit lijkt in te druiven tegen de bedoeling van het Agentschap, dat net bedoelt aan te geven dat het geen (hygiëne- of veiligheids)problemen zag met het dragen van de boerkini.

4. Conclusie

58. Een boerkini is een specifiek soort lichaamsbedekkend badpak, met lange (of halflange) mouwen, lange pijpen en (in beginsel)⁸² een geïntegreerde badmuts, die veelal tevens de nek bedekt. Dit type van badpak laat – met andere woorden – (enkel) het gezicht, de voeten en handen onbedekt (en eventueel delen van de armen). Het is vervaardigd uit stof waarvan ook andere badkledij gemaakt is (*supra* 1).

Indien (private of publieke) zwembaden of (andere) bevoegde overheden een verbod instellen op zwemmen in boerkini of andere lichaamsbedekkende kledij, dan kunnen zich diverse grondrechtenconflicten stellen, waaronder op het vlak van de godsdienstvrijheid en het discriminatieverbod (*supra* 2).

In veel zwembaden in Vlaanderen en (ruimer) in België waren of zijn boerkini's of soms algemener lichaamsbedekkende badkledij verboden. Daartoe worden diverse argumenten aangevoerd: veiligheid; hygiëne; gendergelijkheid; ecologische/economische argumenten; laïcité/neutraliteit en overwegingen van sociale moraliteit/behoorlijkheid/aanstootgevendheid.

Al deze voor een verbod op de boerkini en/of andere lichaamsbedekkende zwemkledij aangevoerde argumenten lijken bij nadere analyse geen eenduidige grond te bieden voor een dergelijk verbod. Dit lijkt ook de zienswijze te zijn die je kan afleiden uit het supra- en internationale recht (*supra* 3).

Ook als we kijken naar nationale rechtspraak in andere landen dan zijn de ons bekende oordelen zodanig dat ze in de regel geen verboden toelaten. Binnen België tot slot zijn drie uitspraken voorhanden, specifiek inzake boerkiniverboden in zwembaden: twee daarvan achtten het verbod discriminatoir en een ervan aanvaardde het als legitiem (in de concrete betrokken omstandigheden, die vooral leken te focussen op de (beweerdelijk) betrokken verschijningsvorm van de boerkini). Tegen alle betreffende zaken is evenwel hoger beroep hangend (*supra* 4), zodat het belang ervan op dit moment niet overschat moet worden.

---

⁸² Er zijn varianten op de markt waarbij dit laatste onderdeel ontbreekt en/of ook varianten waarbij de badmuts niet geïntegreerd is.